

Черевко С.П.

суддя,

Малиновський районний суд м. Одеса

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ЗЛОЧИНОМ (ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Важливою особливістю відшкодування шкоди, заподіяної злочином, є те, що держава, виконуючи свої публічні функції, в окремих випадках покладає на себе обов'язок відшкодування майнової шкоди, заподіяної майну фізичної особи внаслідок злочину. Зокрема згідно з ч. 1 ст. 1177 ЦК України майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, відшкодовується державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною. І тут слід звернути увагу на вказівку закону – що для держави йдеться не про відповідальність, а про обов'язок відшкодувати завдану шкоду з наявності певних юридичних фактів, тобто вина, на відсутність якої традиційно посилаються представники казначейства, правового значення для обов'язку відшкодувати шкоду не має. Інше питання, що не має спеціального закону, який би регламентував таку процедуру, а саме відшкодування здійснюється в межах відповідних видатків з бюджету. Тобто якщо не має відповідних видатків, то не здійснюється і відшкодування. І все це на фоні того, що відсутність коштів в бюджеті не звільняє державу від обов'язку виплат, на чому неодноразово наголошував Європейський суд в своїх рішеннях, в тому числі проти України.

Досить докладно проблеми відшкодування державою шкоди, завданої злочином, розглянув у своїй роботі Д.Ф. Плачков[1]. Разом з тим, на окремі процесуальні аспекти вказаної категорії справ хотілось би звернути увагу.

Наведена норма про обов'язок держави має особливе соціальне значення, особливо для випадків коли злочином завдана шкода здоров'ю потерпілого або навіть смерть. В таких випадках встановлення особи, яка скоїла злочин, через його матеріальний стан, не в змозі анулювати навіть частину матеріально-правових наслідків скоєного злочину та завданої ним шкоди.

При цьому, як слушно зазначалось в літературі, неспростовним є той факт, що ізоляція злочинця від суспільства через реалізацію такого виду покарання, як позбавлення волі, практично позбавляє

потерпілого можливості отримати таке відшкодування, якого він особисто прагне. Парадокс цієї ситуації проявляється ще й у тому, що можливість отримати відшкодування шкоди у потерпілого зменшується пропорційно до збільшення строку позбавлення волі [2, с. 38].

За аналогічних обставин, тобто коли не буде встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо така особа є неплатоспроможною, держава бере на себе обов'язок відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину відповідно до ч. 1 ст. 1207 ЦК України.

В останньому випадку право на відшкодування шкоди в такий спосіб має потерпілий, а в разі його смерті відповідно до ст. 1200 ЦК України – непрацездатні особи, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, народжена після його смерті. Шкода відшкодовується: 1) дитині – до досягнення нею вісімнадцяти років (учню, студенту – до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років); 2) чоловікові, дружині, батькам (усиновлювачам), які досягли пенсійного віку, встановленого законом, – довічно; 3) інвалідам – на строк їх інвалідності; 4) одному з батьків (усиновлювачів) або другому з подружжя чи іншому членові сім'ї незалежно від віку і працездатності, якщо вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого, – до досягнення ними чотирнадцяти років; 5) іншим непрацездатним особам, які були на утриманні потерпілого, – протягом п'яти років після його смерті. Специфіка кримінально-правового делікту полягає в особливому порядку права зворотної вимоги до особи, яка заподіяла шкоди внаслідок злочину.

Вказані норми матеріального права мають важливе процесуальне значення, зокрема з точки зору визначення суб'єктного складу. Наприклад, особа, яка скоїла злочин може заявити про свою неплатоспроможність, що є підставою для покладання обов'язку щодо компенсації шкоди на державу. Головним питанням при цьому є визначення стану неплатоспроможності відповідача – особи, яка скоїла злочин. Зрозуміло, що звичайної заяви не достатньо. Вказана обставина повинна бути доведена на загальних підставах. З іншого боку приймати рішення суду та видавати виконавчий лист для того, щоб в процесі його виконання встановити, що майна та коштів у

божника не має та повернути лист стягувачу вважаємо не гуманним щодо потерпілої особи, оскільки їй і без цього було завдано матеріальну шкоду. Незважаючи на те, що теоретично рішення про стягнення компенсації завданої шкоди повинно бути виконано ДВС протягом двох місяців, вважаємо, що і в процесі розгляду справи про відшкодування шкоди завданої злочином може бути встановлена неплатоспроможність боржника. На нашу думку в такому випадку слід притягувати до участі в розгляді справи управлінні державного казначейства в Одеської області у якості співвідповідача. При цьому виходячи з принципу процесуальної економії, цілком логічно вирішувати спір по суті, встановивши майновий стан боржника.

Так само слід приймати до уваги наступне.

Держава відповідає за своїми зобов'язаннями своїм майном, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення (ч. 1 ст.174 ЦК України). Відповідно до ст. 176 ЦК України юридичні особи, створені державою, не відповідають за зобов'язаннями держави.

Згідно зі ст. 48 Бюджетного кодексу України розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами, враховуючи необхідність виконання бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів.

Відповідно до п. 8 ст. 7 Бюджетного кодексу України встановлений принцип цільового використання бюджетних коштів. Пунктами 1, 2 ст. 23 цього ж кодексу визначено, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями, які встановлюються Законом України «Про Державний бюджет України».

Частиною 3 статті 10 Бюджетного кодексу України встановлено, що відомча класифікація видатків та кредитування бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів. На основі відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, складає та веде

єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. Головні розпорядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру.

Отже, при встановленні неплатоспроможності боржника стягнення компенсації шкоди, завданої злочином повинно проводитися з держави за рахунок коштів Державного бюджету України шляхом списання коштів з спеціально визначеного для цього рахунку центрального органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, а формулювання рішення повинно мати визначення «Стягнути з держави за рахунок коштів Державного бюджету України на користь...». Внесені пропозиції спрямовані на оптимізацію процесу розгляду справ про відшкодування шкоди та посиленню захисту прав потерпілої від злочину особи.

Список використаних джерел:

1. Плачков Д.Ф. Відшкодування шкоди фізичній особі, що потерпіла від злочину, за цивільним законодавством. [Текст] : автореф. дис... канд. наук: 12.00.03 / Дмитро Федорович Плачков. – Одеса, 2008. – 19 с.
2. Присяжнюк Т.І. Потерпілий від злочину: проблеми правового захисту [Текст] : монографія / Т.І. Присяжнюк . – К., 2007. – 240 с.